

Romano Ingardeno estetišio vertinimo koncepcija

LAIMA MONGINAITĖ

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Humanitarinis institutas, Filosofijos ir politologijos katedra, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
El. paštas: maila@xxx.lt

Straipsnyje pristatoma originali Romano Ingardeno estetišio vertinimo koncepcija. Keiliama problematika siejama su fenomenologinių įžvalgų teikiama galimybe praskverbti į estetišio procesualumo specifiką ir esmę. Estetinis vertinimas nagrinėjamas estetišio akto ir jame besireiškiančių estetišio išgyvenimų kontekste. R. Ingardeno sukurta estetišio vertinimo samprata praplečia estetišio subjekto konceptą, akcentuoja kūrybines ir išgyvenimo galias. Estetinis vertinimas priskiriamas tiesioginei patirčiai, pripildytai emocijų-jausminių išgyvenimų, kurie susieti su estetinėmis kokybėmis, vertybėmis, estetiniu intencionalių objektu. Estetišio akto struktūroje estetinis vertinimas yra baigiamasis procesas, pasižymintis apibendrinimu, akivaizdumu, bet jo negalima sutapatinti su refleksinio pažinimo rezultatu – estetiniu sprendiniu. R. Ingardeno mokslinis estetišio vertinimo pagrindimas yra didelis įnašas į estetikos teoriją.

Raktažodžiai: estetinis vertinimas, estetinis aktas, estetišio kokybių derinys, kontempliacija, konkretizacija

ĮVADAS

R. Ingardeno fenomenologiniai estetinės problematikos tyrinėjimai daugeliu atvejų buvo nukreipti į intencionalios estetinės būties procesualumą, tėkmę. Autoriaus naudojami fenomenologinio pažinimo būdai bei metodai leido išspręsti ir paaiškinti daugelį estetikos klausimų, o šito nebuvo galima pasiekti loginiu racionaliū būdu. J. Mureika pažymi, kad XX a. filosofinis diskursas padarė ryškų posūkį į daugiareikšmę subjekto problematiką, todėl būtina iš naujo apmąstyti paties estetišio subjekto sampratą: „Ši patirtis rodo, kad subjektą reikia laikyti ne kaip nekintančią fiksuotą būtybę, bet kaip visuomet konkretizacijos reikalingą subjektą procese“ (Mureika 2006: 25). Bandytas apibrėžti ir naujai atskleisti estetišio subjekto specifiką nuveda į žmogaus galių ir gelmių sferas, į kurias meistriškai praskverbia fenomenologinis ingardeniškas matymas. Lenkų autorius atranda savitą estetinę intencionaliū būtį, kurią estetišio subjekto. Siekdamas pažinti subjektą, R. Ingardenas sukuria originalias estetišio išgyvenimo, estetišio vertinimo, estetišio akto, meno kūrinio konkretizacijos, estetinės vertybės teorijas. Minėtose koncepcijose aptinkame dinamišką, kupiną įvairių sąmonės intencijų ir kūrybinių galių subjektą.

Estetika, pasižyminti sistemingumu, filosofiniu gilumu, naujomis įžvalgomis, sudaro pagrindą R. Ingardeno ontologijoje, kurioje atskleidžiama įvairių galimų būties formų struktūra. Todėl paprastai mąstytojo filosofija vadinama „antrąja fenomenologija“ kaip alternatyvi fenomenologijos versija, pagrįsta grynąja ontologija. Įžvelgdamas intencionalios estetinės būties esmę ir jas aprašydamas, lenkų filosofas nuosekliai priešinosi pažiūroms, kurios estetinį vertinimą laikė subjektyviu, neverbalizuojamu ir neprieinamu racionaliai analizei. Suprantama, kad

nukreiptas į estetinės būties procesualumą refleksuojantis proto veiksmas stabdo jo tėkmę ir nutraukia. Tai epistemologinė problema, klausimas apie tai, kiek galimas jausminės patirties pažinimas protu. Prisiminkime pagrindinę fenomenologinės analizės intenciją – sukurti metodą, kuris neiškreiptų pažinimo objekto ontinės specifikos ir tiesiogiai su juo sąveikautų, buvo įgyvendinta R. Ingardeno. Fenomenologinės metodologijos vaisingumas yra tai, kad ją naudojant atsirado supratimas ir susikalbėjimas tarp dviejų labai skirtingų žmogaus patirčių: estetinių pajautų ir minties konstruktų, bandančių išgyvenimų kalbą išversti į loginę žodinę formą. R. Ingardenas aiškiai nurodė skirtumą tarp daikto duotybės sąmonėje ir sąmonės duotybės pačiai sau: iš to sekė, kad objekto struktūra negali būti sutapatinama su šio objekto struktūra sąmonėje. Atskirdamas „duotybės būdą“ ir „buvimo būdą“, R. Ingardenas nurodo, kad E. Husserlis nepakankamai diferencijavo skirtingas sąvokas „transcendencija“ reikšmes, todėl būtina išskirti dvi transcendencijos atmainas: „epistemologinę“ ir „ontologinę“ (Ingarden 1974: 132–134).

Estetinio vertinimo koncepcijos esminis bruožas, nurodantis į fenomenologinius ieškojimus, yra tai, kad dėmesio fokusavimas perkeliamas nuo žodinių sprendimų ir vertinimų į estetinės vertybės akivaizdumą bei emocinį-jausminį atsaką į ją. Lenkų autoriaus požiūriu, neleistina sutapatinti estetinio vertinimo su intelektualiais pažintiniais vertinimo aktais. Estetinio vertinimo koncepcija tiesiogiai susieta su intencionalaus estetinio objekto sukūrimo, estetinio išgyvenimo, meno kūrinio konkretizacijos problematika. Estetinio vertinimo akte reikšmingas vaidmuo tenka subjekto kūrybiniam aktyvumui, suvokimo ir išgyvenimo procesams. Todėl R. Ingardenas nurodo, kad estetinio suvokimo objektais gali būti visiškai fiktyvūs, „išgalvoti“ dalykai, tai reiškia, kad ne kiekviename estetiniame akte pirminiu turi būti materialus objektas (Ingarden 1962: 115). Estetinio išgyvenimo metu papildomai kuriamos detalės, vyksta meno kūrinio struktūros konkretizavimas, įsitraukia vaizduotė ir visa tai veda į estetinio „įspūdžio“ sustiprinimą.

FENOMENOLOGINĖS ĮŽVALGOS GALIA

R. Ingardeno naudojama intencionali fenomenologinė analizė yra nukreipta į neištirtus estetinės situacijos reiškinius: intencionalaus estetinio objekto formavimasis, estetiškai reikšmingos kokybės ir kokybiniai deriniai, estetinė meno kūrinio konkretizacija, estetinis vertinimas. Priderinus fenomenologinį akivaizdų mąstymą prie estetinių objektų ontinės specifikos, estetinio vertinimo procesas tam tikru būdu paverčiamas objektu. Eidetinė intuicija ir redukcija išgrynina estetinį vertinimą, paverčia sąmonės fenomenu ir jį aprašo. Jausminės patirties prasmė visiškai priklauso nuo sąmonės intencijos, tai yra nuo numanomos prasmės suvokimo eigoje. Fenomenologinės įžvalgos tikslas – aiškiai matyti imanentinio objekto savybes tiesioginėse duotybėse ir užfiksuoti šių duotybių pačių savyje akivaizdumą (Ingarden 1974: 299). Šio tikslo įgyvendinimas yra pirminė pažinimo pakopa, tolesnė užduotis – intuityviai gautų duotybių verbalizavimas, vertimas moksliniu žinojimu. Galima teigti, kad tiesioginės estetinio vertinimo pajautos akivaizdumas turi būti išverstas į sąvokinę loginę kalbą. Estetika kaip ir kiti mokslai, pasak R. Ingardeno, gali naudotis sąvokomis tik tada, kai jau yra gautos jų intuityvios duotybės. Todėl patirtyje konstituooto objekto tyrimas turi dvi skirtingas fazes:

1. Objekto aptikimas ir fenomenologinė analizė;
2. Atlikus analizę ir gavus galutinę išvadą atsiranda galimybė:
 - 2.1. sukurti sąvokas,
 - 2.2. mąstymo akto eigoje palyginti surastą sąvoką su užfiksuotu turiniu (Ingarden 1974: 312).

Estetinio vertinimo samprata nuosekliai išsirutulioja R. Ingardeno pamąstymuose apie estetinį išgyvenimą, subjekto sąveiką su konstituoju estetiniu objektu, jo kokybėmis ir vertybėmis. Tyrinėtoja A. Szczepanska nurodo, kad ingardeniškos estetinio vertinimo ir estetinio sprendimo sampratos sudaro integruotą pažinimo teorijos vienetą (Szczepanska 1989: 180). Fenomenologinio tyrinėjimo nuostata, kaip savita sąmonės įžvalga, sudarė sąlygas R. Ingardeniui moksliai pagrįsti estetinį vertinimą, o tai iki jo nebuvo daroma. Pagrindinis estetinio vertinimo koncepcijos bruožas yra tas, kad akcentuojama estetinių išgyvenimų, atsako į estetinę vertybę pajautų plotmė, o ne verbalinė estetinio sprendimo išraiška. Estetinis vertinimas neatsiejamas nuo estetinių vertybių aptikimo estetinio akto eigoje, pripažinimo jų buvimo ir tai suponuoja prasmų atsiradimą. Fenomenologinėje sampratoje, nurodo R. Ingardenas, tam tikro sąmonės objekto konstituavimas reiškia:

- „objekto prasmės adekvačią pagavą, aiškų jos individualaus ir visuotinio turinio fiksavimą;
- atskleistos prasmės patikrinimą;
- reiškinių rūšies nurodymą ir esamo akto intencijos nustatymą;
- objektui prasmės suteikiančių intencijų atpažinimą.“ (Ingarden 1974: 544).

Sąmonės intencijoje sukurtas imanentinis objektas yra noeminė struktūra, inspiruota individualiomis subjekto prasmėmis. Fenomenologiškai aprašyti galima tik intencionalų sąmonės aktą, kuriame objektas jau pasireiškia tam tikru estetiniu aspektu. R. Ingardenas akcentuoja estetinės būties aktų bei procesų įvairovę ir juos diferencijuoja, kalba apie:

- percepciją, kuri suformuoja kokybę,
- išgyvenimą, vedantį į estetinio intencionalaus objekto konstituavimą,
- kontempliatyvų stebėjimą, sukuriantį estetinę vertybę,
- estetinį vertinimą kaip atsaką į vertybę.

Šie procesai reiškiasi tiesioginėje, ikirefleksinėje estetinėje patirtyje, kurioje aptinkamas ir pripažįstamas grožio buvimas. Mokslinis estetinio procesualumo pažinimas – tai proto aktas, kurio rezultatas gali būti teorija, modelis, estetinių imanentinių fenomenų aiškinimas ir kt. Remiantis R. Ingardeno analize, estetiniame akte kaip integruotame vienetė galima išskirti du pagrindinius etapus, priklausomai nuo sukuriama rezultato. Pirmojo etapo vyksmas užsibaigia intencionalaus estetinio objekto sukūrimu; antrajame etape intensyvių išgyvenimų pripildytame bendravime su estetiniu objektu sukuriama estetinė vertybė. Estetinis vertinimas, jau buvo pastebėta, pagrįstas atsaku į estetinę vertybę. Todėl estetinės vertybės atsiradimas priklauso nuo trečiosios kontempliatyvos estetinio išgyvenimo fazės.

R. Ingardeno fenomenologinės sąmonės nukreiptumas pasižymi ypatingu gebėjimu stebėti intencionalius estetinius fenomenus. Fenomenologas sąmoningai vykdo ilgalaikį intuityvų stebėjimą, kurio rezultatas yra akivaizdi estetinio fenomeno esmės pagava. Galima teigti, kad fenomenologinė akivaizdumo pagava (statinis elementas) yra žinojimo forma tarp estetinės pajautos ir estetikos mokslinio teorinio pažinimo. Kaip matyti, aiškėja nauji estetinės būties (reiškinių) struktūriniai elementai. Imanentinis sutelktas stebėjimas yra ideacijos aktas, eidetinės intuicijos veikla, kuri atskleidžia heteronominę estetinių fenomenų specifiką. Didžioji emocinė-jausminė estetinės patirties, pajautų dalis yra pasiekama tik intuicijos stebėjimu. Būtent ji kaip unikalus pažinimo būdas, išstbulintas fenomenologijos ir kūrybiškai panaudotas R. Ingardeno, davė tikrai vertingų atradimų estetikoje. Pažymėtina, kad intuicijos kūrybinės galios dar nėra pažintos ir reikiamai įvertintos mokslinio reflektuojančio proto.

Tolesnė fenomenologinės tyrinėjimo programos užduotis yra intuityviai gautų duomenų aprašymas. Stebėjimo gautų duomenų aprašymas ingardeniška prasme nėra naivus aprašymas to, ką įsisąmoniname pirminiame objekto stebėjime. Tai yra metodinis aprašymas, paremtas imanentiniu stebėjimu, kitomis fenomenologinėmis procedūromis (ideacija, *epoché*, intucija). Naudojamų pažinimo būdų visumą autorius dažnai vadina intencionalia analize. Joje svarbų vaidmenį atlieka stebėjimo akto rezultatų redukavimas iki pirminių akivaizdžių duotybių bei visuminės stebėtojiškos situacijos esminių dėmenų nurodymas. Akivaizdumo turinį sudaro estetinių išpūdžių duotybės ir jų pagrindu kuriami vaizdai, atspindžiai. R. Ingardenas pažymi, kad išpūdžių dėmenys nėra sąmoningi, bet afektyvūs sąmonės elementai. Tačiau stebėjimo aktui būdingas sąmoningumas, leidžiantis žinoti apie jo vyksmą. Pripažindamas įvairius sąmonės lygius (tema, reikalaujanti išsamesnių tyrinėjimų), lenkų filosofas aukščiausia forma pripažįsta „išgyvenimo intuciją“, kuri skiriasi nuo imanentinio stebėjimo proceso statiškumu. Išgyvenimo intucijos pirmumas ir jos teikiamas aiškumas pakankamas sąmonės fenomenų žinojime. Išgyvenimo intucija neleidžia padaryti *petitionis principii* klaidos pažinimo teorijoje, tai ypač svarbu bet kuriai teorijai (Ingarden 1971: 357–360).

Stebėjimo akte yra fazė, kai šalia daikto atsiranda jo vaizdas-atspindys, kuris nėra savarankiškas, priklauso nuo subjekto sąmonės intencijų ir suvokimo tėkmės. Tai intencionalūs vaizdai, atsirandantys išpūdžių ir besikeičiančių kokybių daugyje. Intucija pajėgi fiksuoti intencionalius vaizdus, prasiskverbti į sąmonės srautą, tai reiškia, kad ji kartu su juo teka, „jaučia“ tapsmą, judėjimo kryptį (Ingarden 1974: 107). Intucija tarsi užbaigia imanentinio stebėjimo procesą, o jos teikiamas akivaizdumas jau yra statinė žinojimo forma. Intucija reiškiasi kaip sudėtinga, sintezuojanti pažintinė galia, gebanti sąveikauti su estetiniu jausmingumu, pajautomis ir kartu teikia estetinio procesualumo aiškų žinojimą, suformuoja estetinę pagavą, leidžiančią konstatuoti estetinę būtį. Tai yra tarpinio pažinimo etapas, dar neišreikštas moksliniais terminais, jam R. Ingardenas priskiria estetinį vertinimą. Intucijos pagalba pasiekiamas akivaizdumas sudaro galimybę fenomenaliam, naujam matymui, kuriame estetinis vertinimas atsiveria ir skleidžiasi savo autentiškumu, individualia monosubjektyvia sąmone, kuriančia prasmes, reikšmes ir vertybes.

ESTETINIO VERTINIMO IR IŠGYVENIMO SĄVEIKA

R. Ingardenas veikale *Apie literatūros kūrinio pažinimą* (1976) atskleidė meno kūrinio suvokimo sudėtingumą. Analizuodamas estetinę situaciją, autorius nurodė kaip įmanomos įvairios meno kūrinio konkretizacijos, priklausomai nuo subjekto sukurtų estetinių vertybių. Estetinės vertybės sukūrimas įvyksta trečioje kompliatyvioje estetinio išgyvenimo fazėje, kurioje aktyviai bendraujama su konstituoju intencionaliu estetiniu objektu. Subjekto bendravime su meno kūriniais pasauliu lenkų autorius skiria keturių rūšių išgyvenimus:

1. a) neestetiniai subjekto išgyvenimai bendraujant su menu;
b) estetiniai išgyvenimai;
2. a) ikiestetiniai tiriamieji-pažintiniai išgyvenimai;
b) meno kūrinio konkretizacijos tiriamieji-pažintiniai išgyvenimai, paremti estetinė jausmine patirtimi.

Patiriamų išgyvenimų diferencijavimas svarbus tuo, kad grynai estetinės reakcijos nebūtų painiojamos su psichologiniais, estetiniais-tiriamaisiais ir teoriniais tikslais. Būtina žinoti skirtingų sąmonės nuostatų veikimą įsijautime, estetiniame vertinime, o pasibaigus estetiniam aktui ištraukia pažintinė tiriamoji analizė. Skirtingos sąmonės intencijos sukuria imanentinių objektų įvairovę. Estetinis išgyvenimas sukuria intencionalų objektą, atsakas į

estetinę vertybę – estetinį vertinimą; fenomenologinis pažinimas – estetinį fenomeną, konceptus bei išreiškia juos verbališkai.

R. Ingardenas tiksliai atskyrė estetinio pobūdžio nuostatas nuo intelektualinio-teorinio jų aiškinimo ir interpretavimo, todėl polemizavo su W. Tatarkiewiczium, kuris išskyrė tik dvi išgyvenimų rūšis: estetinius (siaurąja prasme), gimstančius jausminiame-stebėtojiškame kontakte su menu, ir literatūrinius, kuriuose daiktai pateikiami žodinio tarpininkavimo būdu. W. Tatarkiewiczius estetiniam išgyvenimams priskiria tiek kontempliaciją ir svajingumą, tiek įtampą ir intelektualinę patirtį (Tatarkiewicz 1982: 391). Estetinio išgyvenimo aiškinyje fenomenologas nesutinka su N. Hartmannu, A. Schopenhaueriu, kurie neatskyrė estетinių išgyvenimų nuo kitokio pobūdžio emocijų. R. Ingardenas kritikavo E. Husserlio estetinio išgyvenimo neutralumo bei hedonistines teorijas, nes trumpalaikio malonumo patyrimas įgauna prasmę tik tada, kai jis suponuoja vertybės atsiradimą (Ingarden 1974: 33).

Atskleisdamas estetinio išgyvenimo esmę, R. Ingardenas verta dėmesio pripažįsta J. Volkeltą įsijautimo teoriją. Sutinka su J. Volkeltu teiginiu, kad įsijautimas nėra vien estetiškos būsenos savybė, nes jis reiškiasi kasdieniame gyvenime: visas sielos gyvenimas pažįstamas įsijautimo, empatijos dėka. Tačiau, fenomenologo nuomone, J. Volkeltas nurodė ne kokybinį, o kiekybinį estetinio įsijautimo skirtingumą, apibūdindamas jį kaip stipresnį ir dinamiškesnį procesą. J. Volkeltas kalba apie protu išvelgiamą *Anschauung*, R. Ingardenas mano, kad *Anschauung* atitinka objekto formą. J. Volkeltui *Erfüllung* reiškia „pripildytą jausmingumą“, „atitinkantį stebėjimą“ įsijautimą, tai – stebėjimas, kupinas išgyvenimų (Ingarden 1970: 116). Estetiniam išpūdžiui pasiekti būtinas subjekto įsijautimas, jo pagalba suprantami meno kūriniai perduodami emociniai išgyvenimai, kito žmogaus patirtis.

Estetinės vertybės atsiradimui, gimimui labai reikšmingos yra vertybinės kokybės ir jų kokybiniai deriniai. Subjekto vertinančioji reakcija yra atsakas į vertybę, kurioje į visumą (ansamblį) įsikomponuoja estetinės kokybės. Intuityvi visuminio estетinių kokybių derinio pagava, jausminiai išgyvenimai suponuoja ikiverbalinį estетinį vertinimą. Estetiškai reikšmingų kokybių stebėjimas, pažymi R. Ingardenas, suteikia estетinį pasitenkinimą, turintį džiaugsmo ir nuostabos atspalvius. Atsakas į vertybę ir estетinis vertinimas yra kategorinio pobūdžio: objektas patinka arba ne, jam priskiriamos arba ne estетinės ir meninės kokybės. Pasibaigus estетinio vertinimo aktui, gali būti atliekamas pažintinis veiksmas, kurio rezultatas – estетinis sprendimas. Remiantis pateikta J. Mureikos pajautos koncepcija, estетinį vertinimą reikia priskirti pajautų sferai.

Esminis atspirties taškas estетiniame vertinime lenkų autoriui yra kokybės, kurios pradžioje reiškiasi kaip realaus daikto savybės, o tolesnio estетinio išgyvenimo fazėse tampa grynomis kokybėmis, lemiančiomis estетinį vertinimą. Estетinių kokybių akcentavimas yra naujas požūris, atskleidžiant estетinio vertinimo specifiką. Emocinės reakcijos į estетiškų kokybių derinius bei atsakas į estетinę vertybę atsiveria akivaizdumo formomis. Teisingi estетiniai sprendimai galimi tik tuo atveju, kai jie atliekami, remiantis „tiesioginiu matymu“, nukreipti į jausminį estетinės vertybės išgyvenimą. Vertinamasis sprendimas yra ypatinga procedūra, o jo verbalinė išraiška gali būti atitruakta nuo estетinio vertinimo ir išgyvenimo (Ingarden 1970: 154). Gryna kokybė estетinio išgyvenimo procese iškeliamą į pirmą planą, aiškiau ir pilniau suvokiama, pati tampa objektu ir atsiskiria nuo esamo konteksto. Stebima estетinė kokybė suteikia pasitenkinimą, tampa ypatinga vertybės rūšimi, kuri negali būti nusakoma blaivaus, šalto proto sprendimu. Kokybė pati savaime reikalauja, R. Ingardeno požūriu, papildymo, todėl estетinis išgyvenimas gali vykti skirtingai:

- pirminės emocijos ir kokybės sužadina spontanišką estetinio objekto kūrimą, nekontaktuojant su estetiniu daiktu;
- arba kokybė, įkūnyta meno kūrinyje, turinti realaus daikto (skulptūros, paveikslo etc.) pagrindą, estetinio suvokimo situacijoje tampa stimulu kuriant estetinį objektą (Ingarden 1962: 135).

Estetinio vertinimo procesas, R. Ingardeno požiūriu, yra sudėtingas reiškinys, kuris gali būti reflektuojamas ir tada atsiranda sprendimas. Kadangi jis yra estetinio akto baigiamasis procesas, pasižymi tam tikru apibendrinimu, todėl nenuostabu, kad daugelis estetikų iki R. Ingardeno sutapatindavo jį su estetiniu sprendimu. Šių skirtingų sąmonės veiksmų atskyrimas yra lenkų autoriaus nuopelnas. Estetiniam aktui būdingas imanentiškumas, individualumo ir monosubjektyvumo požymiai, o estetinis vertinimas su šiais požymiais yra suaugęs ir priklauso ikiverbalei patirčiai. Estetinio akto daugiasluoksniėje struktūroje estetinis vertinimas yra veiksmas, nubrėžiantis tiesioginės patirties ribą, tačiau didžiąja dalimi išliekantis intymiu ir neišsakomu. Šis apibendrinantis estetinio vertinimo veiksmas yra atspirtis moksliniam fenomenologiniam matymui ir analizei, kurie šį išverčia į žodinę kalbą.

IŠVADOS

1. R. Ingardenas, naudodamas fenomenologinės išvalgos galimybes, sukūrė originalią estetinio vertinimo sampratą, atskleidė naujus šio proceso požymius: glaudų sąryšį su estetiniu išgyvenimu, estetinių kokybių deriniais ir estetinė vertybe.
2. Autorius aiškiai atskyrė estetinį vertinimą, estetinę vertybę ir estetinį sprendimą, nurodydamas jų savitas savybes.
3. Estetinis vertinimas priskirtas tiesioginių išgyvenimų sferai, ikirefleksinei estetinei patirčiai, tačiau, būdamas baigiamąja estetinio akto faze, yra apibendrinančio pobūdžio.
4. R. Ingardenas moksliskai pagrindė estetinį vertinimą, atskleidė šio sąmonės fenomeno esmę.

Gauta 2007 01 04
Priimta 2007 01 08

Literatūra

1. Ingarden, R. 1976. *O poznawaniu dzieła literackiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
2. Ingarden, R. 1970. *Studia z estetyki*. T. 3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
3. Ingarden, R. 1971. *U podstaw teorii poznania*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
4. Ingarden, R. 1974. *Wstęp do fenomenologii E. Husserla*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
5. Ingarden, R. 1981. *Wykłady i dyskusje z estetyki*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
6. Ingarden, R. 1974. *Z badań nad filozofią współczesną*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
7. Mureika, J. 2006. *Pajaustos mintys. Estetikos virsmas estetologija*. Kaunas: Spindulys.
8. Szczepańska, A. 1989. *Estetyka Romana Ingardena*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
9. Tatarkiewicz, W. 1982. *Dzieje szesciu pojęć*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
10. Ингарден, Р. 1962. *Исследования по эстетике*. Москва: Издательство иностранной литературы.

LAIMA MONGINAITĖ

Roman Ingarden's concept of esthetical evaluation

Summary

Recently it has become topical to think over aesthetical subject's substance in aesthetics again. R. Ingarden's phenomenological aesthetical subsistence analysis induced a new interpretation of aesthetical evaluation. The success of the phenomenological knowledge program objective is visible in frontal aesthetical empathy, in aesthetical worth, in aesthetical intentional concept of the object. An essential feature of the aesthetical evaluation concept is that attention is transferable from verbal solutions to patency of aesthetical worth and its emotional–sensual answer. According to R. Ingarden, it is inadmissible to equalize aesthetical evaluation with intellectual cognitive evaluation acts. R. Ingarden was the first to academically motivate the process of aesthetical evaluation. Aesthetical evaluation takes the place of meaning in the structure of an aesthetical act and response to the aesthetical value. By determining the content of aesthetical evaluation, the Polish phenomenologist discovered its matter and particularity and broadened the limits of aesthetical consciousness.

Key words: aesthetical evaluation, aesthetical act, aesthetical quality combination, contemplation, concretisation